

УДК:
316.48

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXI) VIII, vol=22
Бр. 4 / 2009.
стр. 57-80.

Миша Стојадиновић
Институт за политичке студије, Београд

ОД ТЕОРИЈЕ СОЦИЈАЛНИХ КОНФЛИКАТА ДО ЊИХОВИХ РЕШЕЊА

Сажетак

Основни циљ овог чланка је да покаже комплексност социјалних конфликта. Главни метод који аутор користи у овом чланку је метод анализе садржаја. Аутор разматра различите приступе овом проблему. Најзначајнија истраживања на ову тему су се развила средином XX века када је настала теорија социјалних конфликта.

У овом чланку су, такође, представљене везе између социјалних конфликта и политике и социјалних конфликта и демократије. Социјални конфликти се веома често злоупотребљавају зарад остваривања личних и политичких интереса. Аутор, такође, указује на то како социјални конфликти нису увек нешто лоше. Нема демократије која не дозвољава конфликте. Ови конфликти су, међутим, конфликти у начинима размислања а не конфликти који се манифестују ратом, непријатељством и насиљем.

Главни резултат овог рада је у истицању дијалога као главног метода у решавању социјалних конфликта. Овај метод би требало да две супротстављене стране доведе до решења које је прихватљиво за обе стране.

Кључне речи: теорија социјалних конфликта, социјални конфликти, социјални конфликти и демократија, социјални конфликти и политика, Србија.

УВОД

Социјални конфликти представљају увек актуелну тему јер не постоји друштво које се није суочило, или се још увек суочава са њима. То се нарочито може рећи за наше друштво чија је историја препуна сукоба, од којих се велики број њих завршавао *проливањем крви*.

Социјални конфликти су све само не једноставни за објашњавање. О томе говори и чињеница да постоје многе теорије и много различитих приступа који се баве њима. Велики број теорија, међутим, изгледа да више доприноси удаљавању од самог објашњења конфликта него његовом разумевању.

Треба приликом објашњења конфликта имати у виду да су то веома комплексни феномени. Сваки сукоб је различит, јединствен, и захтева посебно проучавање. Они се не смеју по сваку цену уметати у неку теорију која им у основи не одговара. Треба, ипак, истаћи огроман научни допринос свих теорија које су се бавиле конфликтом у развоју научног сазнања о њима, мада их не треба *пластично* примењивати.

Ради бољег упознавања са природом конфликта на самом почетку ћемо представити три приступа у анализи конфликта које уводи Џеси Бернхард (види табелу бр. 1).

Табела бр 1: Три приступа у анализи социјалних конфликта¹⁾

	Друштвено-психолошки	Социолошки	Семантички
1. Основна или почетна тачка конфликта	тензија између појединаца која је иницирана акумулираним фрустрацијама и која се може ослободити једино агресијом, у основи нерационалном	неподударање између циљева, или вредности супротних система (појединаца или група), веома често рационална	вербални или концептуални неспоразуми између партија, нерационални су, неподударност циљева и вредности не постоји
2. Оријентација према противнику	предрасуде, непријатељство, стереотипи, мржња	мржња и непријатељство не мора да постоји	мржња и непријатељство су присутни
3. Модели акције или решавања	жртвовање, агресија, борба, свађа, насиље, напори да се промене ставови или мотиви	раскол, отцепљење, грађански ратови, формирање секти, распарчавање партија, покрети отпора, реформистички покрети, стратегијска разматрања	прекид комуникације, напори ка семантичком разјашњавању

1) Fink, Clinton, "Some Conceptual Difficulties in the Theory of Social Conflicts", *The Journal of Conflict Resolution*, pp. 412-460, Sage Publications, 4/1968, стр. 426.

У овом раду ћемо се даље бавити кратким разматрањем различитих теоријских погледа на конфликте, затим односом конфликта, демократије и политике, а на крају ћемо указати на неке од потешкоћа које су присутне на нашим просторима у превазилажењу конфликта.

КРАТАК ОСВРТ НА КОНФЛИКТНУ ТЕОРИЈУ

Конфликтна теорија се јавља 50-тих и 60-тих година XX века као алтернатива структуралном функционализму и реакција на позитивизам. Међу најзначајније протагонисте конфликтне теорије спадају свакако Рандал Колинс, Луис Козер и Ралф Дарендорф.

Рандал Колинс (*конфликтна теорија размене*)²⁾ је покушао да развије једну синтетичку теорију конфликта која би интегрисала анализу микро и макро друштвених појава. Конфликт по њему представља централни проблем у друштвеном животу.

Основна јединица микро нивоа анализе је сусрет између две особе које ступају у интеракцију лицем у лице. У интеракцији појединци улажу свој културни капитал и емоционалну енергију и они у основи увек теже задовољавању својих интереса. Због тога се у друштву јављају бројне ситуације у којима су интереси антагонистички (нарочито оне ситуације у које је укључена моћ), где настају сукоби између људи око расподеле моћи и око статуса у друштву.

Колинс развија пет принципа анализе конфликта које примењује на друштвену стратификацију:

1. теорија конфликта мора да се усредсреди на реални живот а не на апстрактне формулације;
2. различити материјални чиниоци и ресурси не утичу различито на актере у интеракцији и конфликту, али актери са већим материјалним ресурсима могу више да се одупру, или чак мењају ограничења у материјалном окружењу;
3. у словима неједнакости вероватно је да ће оне групе које контролишу ресурсе покушати да експлоатишу оне које не контролишу;
4. групе које располажу ресурсима, а самим тим и моћи, имаће могућности да наметну свој систем идеја и

2) Митровић, Љубиша, *Творци нових парадигми у социологији*, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 33-35.

5. социолози би требало да стратификацију и конфликте проучавају емпиријски и компаративно истражујући вишеструке узроке феномена и друштвеног понашања.

Луис Козер (*конфликтни функционализам*)³⁾ одређује друштвени сукоб као борбу за остваривање вредности и претензија на положаје, борбу за власт и оскудна добра, где стране у сукобу не само да теже задобијању жељених вредности, већ и да неутралишу, оштете или униште своје противнике.

Он сматра да ће се конфликт испољити само онда када подређени престану да доживљавају постојећи поредак као легитиман, али и да је поред овога потребна емоционална пробуђеност људи. Л. Козер, такође, указује на то како друштвени сукоб може бити и функционалан када доводи до повећања кохезије групе. Овде ће даље табеларно бити приказана нека основна схватања Козера о друштвеним сукобима.

Табела бр. 2: Козерови ставови о узроцима конфликта⁴⁾

I Што више подређених чланова у систему неједнакости доводе у питање легитимност постојеће расподеле оскудних добара, већа је вероватноћа да ће иницирати конфликт.

A: Што је мање канала за испољавање незадовољства подређених дистрибуцијом оскудних ресурса, већа је вероватноћа да они доведу у питање легитимност.

1. Што је мање инертних организација које сегментирају емоционалну енергију подређених, већа је вероватноћа да ће они бити без алтернатива незадовољству и као резултат тога, доводиће у питање легитимност.
2. Што је већа лична депривација оних који су без канала за испољавање незадовољства, већа је вероватноћа да ће довести у питање легитимност.

B: Што више подређени захтевају чланство у привилегованим групама и што је мање омогућена мобилност, већа је вероватноћа да они одбаце легитимност.

II Што више депривација подређених прелази из апсолутне у релативну, веће ће бити њихово осећање неправде и зато већа ће бити вероватноћа да они изазову конфликт.

Што је мањи степен у коме социјализација подређених људи доводи до унутрашњих личних ограничења, већа је вероватноћа да они доживљавају релативну депривацију.

Што се мање спољна принуда примењује на подређене, већа је вероватноћа да они доживљавају релативну депривацију.

3) Исто, стр. 28-33.

4) Исто, стр. 30.

Табела бр. 3: Козерови ставови о функцији конфликта
за стране у сукобу⁵⁾

I Што је конфликт више насилан или интензиван, границе сваке стране у сукоби су оштрије изражене.
 II Што је конфликт више насилан или интензиван и што је већа унутрашња диференцијација страна у конфликту, већа је вероватноћа да ће свака страна у конфликту централизовати своју структуру за доношење одлука.
 III Што је конфликт више насилан или интензиван и што се више сматра да он утиче на благостање свих сегмената унутар страна у сукобу, то више подстиче структуралну и идеолошку солидарност међу члановима сваке од страна у конфликту.
 IV Што је конфликт више насилан и интензиван, то више води гушењу одступања и девијантности унутар сваке од страна у конфликту, као и принудном конформирању нормама и вредностима.
 V Што више конфликт међу странама води присилном конформирању, већа је акумулација непријатељства и већа је вероватноћа да избију на површину унутар групни дуготрајни конфликти.

Табела бр. 4: Козерови ставови о функцији конфликта
за друштвену целину⁶⁾

I Што су више јединице у једном систему диференциране и функционално међузависне већа је вероватноћа да ће конфликт бити учестао, али ниског интензитета и насилности.
 II Што су конфликти учестилији, што је мањи њихов интензитет и што је нижи ниво насилности конфликта већа је вероватноћа да ће конфликти у систему да:
 а) повећају ниво инвентивности и креативности у јединицама система;
 б) разреше непријатељства пре него што ова доведу до поларизовања јединица система;
 в) унапређују нормативну регулацију односа у конфликту;
 г) развијају свест о реалистичним предметима спора и
 д) повећају број створених коалиција међу јединицама система.
 III Што више конфликт подстиче а), б), в), г), д) већи ће бити ниво нутрашње друштвене интеграције система и већа ће бити његова способност да се прилагоди спољној средини.

Ралф Дарендорф (*дијалектичка конфликтна теорија*), кога многи сматрају утемељивачем конфликтне теорије сматра да свако друштво има два лица: *конфликт* и *консензус*. Због тога би социолошка теорија требало да буде подељена на два дела: *теорију конфликта* и *теорију консензуса*.

Према њему друштво је структурисано од великог броја јединица – *владавинских удружења*. Појединац може у једној групи имати власт, а у другој бити подчињен. Они на власти теже да одрже *status quo*, док подређени теже променама. Главни задатак социолошке анализе је да открије структурално порекло конфликта као

5) Исто, стр. 31.

6) Исто, стр. 32.

и да идентификује везе између манифестних и латентних интереса група. Овде ће даље табеларно бити приказани његови основни ставови о конфликту.

Табела бр. 5: Дарендорфови ставови о конфликту⁷⁾

I Што више чланова квази група у владавинским удружењима може да постане свесно својих објективних интереса и формира конфликтну групу, већа је вероватноћа да ће доћи до конфликта.

A: Што се више "технички" услови организације могу остварити, већа је вероватноћа формирања конфликтне групе.

1. Што више може да се развије руководећи оквир између квази група, већа је вероватноћа да ће се остварити технички услови.
2. Што више може да се развија кодификовани систем идеја, већа је вероватноћа да ће се остварити технички услови.

B: Што се више остваре "политички" услови организације, већа је вероватноћа да ће се формирати конфликтна група.

1. Што више владајућа група дозвољава организовање супротстављених интереса, већа је вероватноћа формирања конфликтне групе.

B: Што се више остваре "друштвени" услови организовања, већа је вероватноћа формирања конфликтне групе.

II Што су мање остварени технички, политички и друштвени услови, конфликт је интензивнији.

III Што су више дистрибуција власти и дистрибуција других ресурса међусобно повезане, конфликт је интензивнији.

IV Што је мања мобилност између подређених и надређених група конфликт је интензивнији.

V Што су мање остварени технички, политички и друштвени услови, конфликт је више насилан.

VI Што се више депривација подређених у дистрибуцији добара помера од апсолутне ка релативној, конфликт је више насилан.

VII Што је мања могућност да конфликтне групе развију споразуме о регулацији, конфликт ће бити више насилан.

VIII Што је конфликт интензивнији, довешће до већих структуралних промена у реорганизацији.

IX Што је конфликт више насилан, структуралне промене и реорганизација ће бити боље.

Дарендорф дели конфликте на: сукобе једнаког против једнаког, надређени против подређеног, целине против дела. Погледајмо како то изгледа на шеми (табела бр. 6).

7) Исто, стр. 26.

Табела бр. 6: Дарендорфова класификација социјалних конфликта⁸⁾

	Једнаког против једнаког	Надређеног против подређеног	Целине против дела
Друштвене јединице Улоге	1 (породична улога против професионалне улоге)	2 (професионалне улоге против улоге у радној заједници)	3 (друштвена личност против породичне улоге)
Групе	4 (дечаци против девојчица у разреду)	5 (отац против деце)	6 (отац против сина расипника)
Сектори	7 (авијације против војске)	8 (мануфактурна удружења против заједница)	9 (епископска црква против "високих црквених" група)
Друштва	10 (протестанти против католика)	11 (слободан човек против робова)	12 (држава против криминалних група)
Наддруштвене везе	13 (Совјетски блок против Западног блока)	14 (Совјетски Савез против Мађарске)	15 (заједничко тржиште против Француске)

КОНТИГЕНЦИЈА И КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ

Постоји много различитих приступа проблему конфликта, неки од њих су већ били представљени у овом раду. Овде ћемо даље бити говорити о приступу који су увели Роналд Фишер и Лоралеиг Кешли. Они су почетком 90-тих година прошлог века увели појмове контигенције и комплементарности у разрешавању сукоба.

Они посматрајући природу сукоба указују на то да су они сложени процеси који се састоје од много чинилаца који се сви морају проучити уколико желимо да разумемо и разрешимо сукоб. По њима најбољи начин разрешавања сукоба се састоји из низа усклађених и непрекидних стратегија. Оне морају бити прилагођене сваком појединачном случају да би биле делотворне.

Да би се то омогућило Фишер и Кешли стварају један модел на основу кога се може утврдити којој фази раста сукоба припада одређени сукоб (погледати табелу бр. 7).

8) Fink, Clinton, "Some Conceptual Difficulties in the Theory of Social Conflicts", *The Journal of Conflict Resolution*, pp. 412-460, Sage Publications, 4/1968, стр. 419.

Табела бр. 7: Фазни модел раста сукоба⁹⁾

Одреднице Фазе	Комуникација међу сукобљеним странама	Представе супарника	Однос супарника	Питања сукоба	Могући исходи које признају супарници	Метода управљања сукобом коју признају супарници
Разговор	Разговор и расправа	Релативно тачно, безопасно	Поверење, поштовање и преданост	Битни интереси и позиције	Победа – победа	Заједничко доношење одлука
Поларизација	Ослањање на тумачења, умањена непосредна међуразмена	Круто поједностављени негативни стереотипи	Друга се страна још увек држи важном у тражењу својих права	Забринутост због односа	Међусобни компромис	Преговори
Сегрегација	Употреба претње	Негативни стереотипи обавијени изразима доброг и лошег	Неповерење и непоштовање	Кључна потребе/ средишње вредности, идентитет/ сигурност	Победа – пораз	Дефанзивно такмичење
Разарање	Недостатак непосредне комуникације и напади на непријатеља	Друга се страна сматра нехуманом	Потпуно безнађе за било какво побољшање	Крајње преживљавање једне или друге стране	Пораз - пораз	Директни покушаји уништења

На основу овог модела је могуће у неком временском тренутку одредити у којој се фази налази сукоб. Када се то утврди онда је могуће деловати у циљу разрешавања сукоба, јер свака фаза поседује одређене карактеристике које је потребно пре било каквог деловања одредити. Циљ деловања је да се сукоб умањи за једну фазу у одређеном временском тренутку. На основу графика бр. 1 се може видети препорука модела за уплитање треће стране.

9) Beckett, Gavin, "Модел случаја (контигенције) и појам сукладности (комплементарности) у управљању и разрјешавању сукоба", *Друштвена истраживања*, стр. 37-47, Институт друштвених наука Иво Пилар, Загреб, 1/1995, стр. 40.

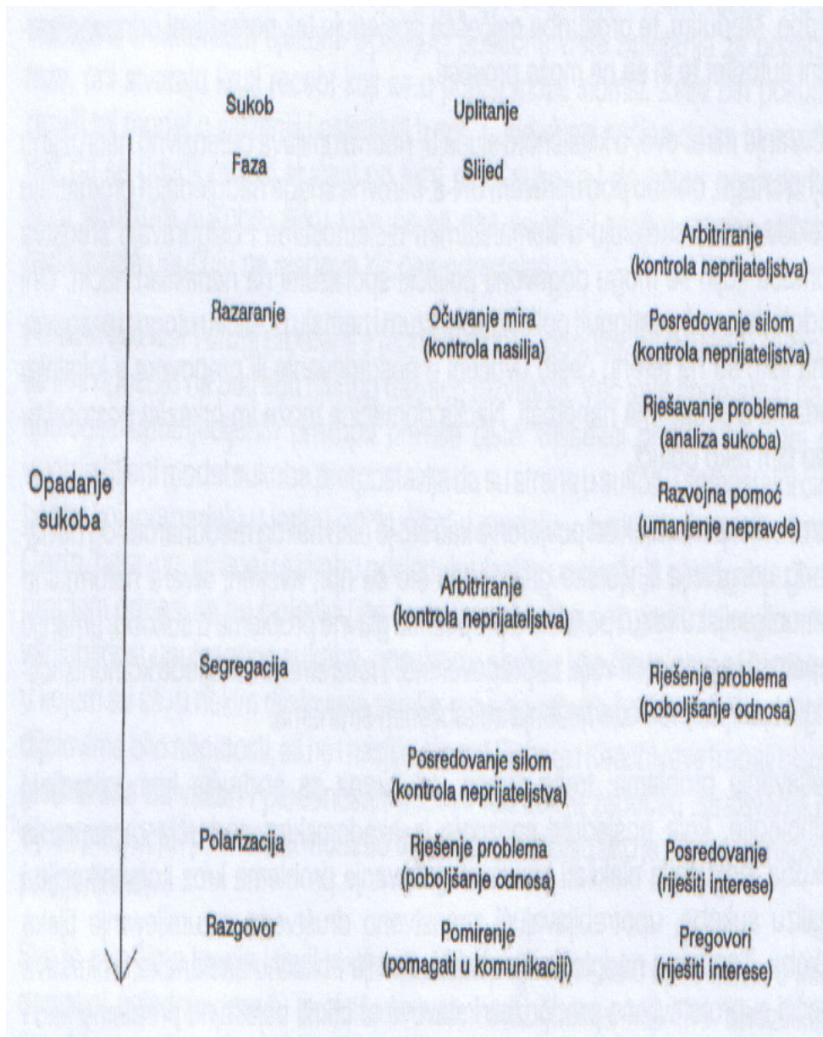

График бр. 1: Модел случаја за уплетанје треће стране¹⁰⁾

Овде ћемо укратко објаснити овај модел.¹¹⁾ *Помирење* укључује трећу страну у коју обе стране имају поверења. Она треба да обезбеди неформалну комуникацију између страна у циљу идент-

10) Beckett, Gavin, "Модел случаја (контингенције) и појам сукладности (комплементарности) у управљању и разрјешавању сукоба", *Друштвена истраживања*, стр. 37-47, Институт друштвених наука Иво Пилар, Загреб, 1/1995, стр. 41.

11) О овоме опширније можете видети у раду Fisher, Ronald and Keashly, Loraliegh, "The Potential Complementarity of Mediation and Consultation within a Contingency Model of Third Party Intervention", *Journal of Peace Research*, pp. 29-42, Sage Publication, 1/1991.

ификовања главних питања, снижавање тензије и охрабривања да крену у преговоре којима ће решити своје несугласице. Трећа страна, међутим, у ово случају не нуди алтернативе.

Медијација укључује интервенцију вештог и искусног медијатора који покушава да олакша преговоре. Медијатор углавном комбинује индивидуалне састанке са представницима обеју страна са преговорима. Он користи убеђивање, контролу информација и даје алтернативе да би помогао у проналажењу решења у сукобу. *Посредовање силом* подразумева да медијатор користи принуду у облику награде или казне. Трећа страна, дакле, помоћу *шаргарепе* и *штана* доводи до решења и постаје гарант поштовања договора. *Арбитража* подразумева легитимну и ауторитативну трећу страну. У друштвеним системима где постоје владавина права и развијене институције арбитража углавном подразумева и казне за непридржавање. У анархичним друштвима је придржавање договора добровољно.

Консултација (или како се још зове *решавање проблема*) укључује вешту и добро образовану трећу страну која покушава да олакша креативно решавање проблема помоћу комуникације користећи научна проучавања социјалних конфликта. Претпоставља се да ће пораст разумевања и поверења омогућити сукобљеним странама да дођу до решења.

Очување мира подразумева наоружану војну снагу. Трећа страна води рачуна да се дође до решења проблема на ненасиљан начин. Они надгледају споразуме али немају политичку улогу.

Иако се веома често приговара да је овај модел исувише поједностављен и да нема много практичних провера, не може се порећи теоријски допринос који су Фишер и Лоралеиг дали у разумевању конфликта. Уколико се има у виду да је сваки конфликт специфичан и да захтева посебно проучавање и уколико се на њихов модел не гледа поједностављено може се рећи да су они дали значајан допринос у објашњавању конфликта и њиховом решавању.

ТРИ МОДЕЛА КОНФЛИКТНЕ ДИНАМИКЕ

Поред свих ових начина приступа у објашњавању проблема социјалних конфликта требало би поменути и приступ који уводи Анатоли Рапопорт (табела бр. 8).

Табела бр. 8: Три модела конфликтне динамике¹²⁾

	Борбе	Игре	Дебате
Основа или стартна тачка борбе	међусобни страх или непријатељство	сагласност између страна да теже међусобно супрот- стављеним циљевима уз поштовање одређених правила, али не у случајевима када исход може бити предвиђен унапред	неслагање страна око чињеница и вредности; судар становишта или осуђивања
Представа о противнику (код свих страна)	углавном непријатност; тежи се да се непријатељ уклони или смањи у величини и важности	битан учесник се посматра као одраз себе; пожељно јак противник који ће учинити све да би победио; рационално биће чији се начин размишљања мора узети у обзир	грешни или је погрешно вођен; пожељан је противник који се може преобратити по својем изгледу
Циљеви сваке стране	повредити, уништити, потчинити или отерати противника	надмудрити противника	убедити противника
Облици интеракције	нерационални поступци и реакције према другима и према својим акцијама; коришћење страха, насиља...; правац акција не зависи од циљева противника	стране сарађују следећи правила и чине све да обезбеде маскимални изазов противнику; акције (стратегије) се бирају на бази очекиваног исхода; логика стратегије; окончава се када је исход очигледан обема странама	вербална интеракција у којој стране супротстављају аргументе; коришћење различитих техника убеђивања као што су испирање мозга, уклањање противникових уверења и уклањање претње у противниковом начину размишљања и усвајање нашег начина мишљења

Рапорт, дакле, разликује три модела социјалних сукоба: борбе, игре и дебате. Ово су пре свега идеални типови а не емпиријске чињенице. Он групише све теорије социјалних конфликта под ова три модела према главним претпоставкама сваке од њих.

ДЕМОКРАТИЈА И КОНФЛИКТ

На први поглед појмови демократије и конфликта се међусобно искључују. Демократија се углавном везује за нешто пожељно, за мир, за непостојање неправде, док се на конфликт углавном гледа као на нешто непожељно, нешто што изазива сукобе и спречава мир, нешто што у крајњој линији спречава развој демократије. Ово је, међутим, исувише поједностављено гледиште. Наиме, конфликт и демократија се налазе у много сложенијим односима.

12) Fink, Clinton, "Some Conceptual Difficulties in the Theory of Social Conflicts", The Journal of Conflict Resolution, pp. 412-460, Sage Publications, 4/1968, стр. 427.

Конфликт не производи само сукобе и неразрешиве ситуације већ омогућава и размену идеја, супротних мишљења, без чега демократија не би ни била могућа. Однос између демократије и конфликта има две димензије¹³⁾:

1. обезбеђивање и легализовање простора за све да кажу оно што желе, како желе и зашто желе (што подразумева конфликт као нешто што не искључује мирно решење и обострано задовољство)
2. демократско окружење спречава ескалацију конфликта и њихову трансформацију у насилне облике.

Ескалација конфликта настаје када:

1. људи нису спремни да прихвате вредност различитих ставова, приоритета или погледа на то шта је *исправно* или *важно*;
2. поједине особе и/или групе у друштву имају различите или нејасне критеријуме о томе шта треба чинити у вези са акцијама које ваља предузети, и када понашање или наступ не могу бити усаглашени;
3. је нешто неправично распоређено, или се сматра да је тако;
4. људи подлежу страху, неповерењу и потреби да свакога ко је другачији или непознат дефинишу као *другог*, *странца* или *непријатеља*;
5. људи не желе да се мењају и прилагођавају и
6. нема јасних процедура за разматрање и решавање размимотицања и различитости, пре него што ескалирају у облик насилног конфликта.

Када конфликти наступе онда је потребно нешто предузети ради њиховог разрешавања. То шта ће се у датој ситуацији учинити зависи од мноштва чинилаца, међутим, могуће је направити класификацију пет стандардних приступа конфликту¹⁴⁾:

1. *избегавање или порицање* – Ово је приступ када особе и/или читаве групе покушавају да реше конфликт његовим порицањем. Ово је лош приступ решавању конфликта јер он углавном не пролази сам од себе, већ расте до те мере када

13) Танкосић-KELLY, Тања, “Демократија и конфликт”, 21 *Прича о демократији*, група аутора, стр. 15-21, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005, стр. 15.

14) Класификација је преузета из наведеног рада Танкосић-KELLY, Тања, стр. 17-18.

- више није могуће интервенисати у циљу његовог разрешења;
2. *адаптација (супресија)* – Ово је приступ када настојимо да се адаптирамо конфлику без његовог директног разрешавања. Он се углавном користи када је важније очувати однос него решавати конфликте око неког циља. Ово је, такође, лош приступ решавању конфликта, јер као што смо већ рекли конфликт не нестаје сам од себе;
 3. *надметање (доминација)* – Овај приступ се веома често користи, али то не значи да је он и добар. У овом приступу се користи моћ да се мање слабија страна примора да прихвати одлуке моћније стране. Ово је само привремено решење јер слабија страна не прихвата решење у потпуности већ ће се у првој следећој ситуацији конфликт опет јавити.
 4. *компромис (преговарање)* – Ово је једно од решења за које се данас сматра да је најпожељније. Главна претпоставка оваквог решавања конфликта јесте дијалог без кога нема компромиса а самим тим ни оваквог решавања проблема. Главни проблем који се јавља при оваквом решавању проблема јесте када обе стране поставе исувише велике захтеве.
 5. *сарадња (колаборација)* – Овакав приступ претпоставља да све стране сагледају интересе и могућности других страна и да се међу странама у конфликту оствари сарадња.

ПОЛИТИКА И КОНФЛИКТ

Однос између политике и конфликта је веома комплексан. Са једне стране политичари би требало да буду први у решавању конфликта који погађају неко друштво, док се са друге стране конфликти веома често злоупотребљавају у циљу остваривања личних, али и политичких, интереса.

Проф. др Драган Суботић конфликте у политици дефинише као процес у коме једна страна сматра да је предузела или намерава да предузме неку акцију која ће имати негативне последице по њене главне актере.¹⁵⁾

15) Суботић, Драган, “Лидерство и друштвени сукоби у политици”, *Политичка ревија*, стр. 477-510, Институт за политичке студије, Београд, 2-4/2007, стр. 481.

Узроци који могу довести до настанка конфликта су различити¹⁶⁾:

1. ретки и недовољни ресурси;
2. конкуренција у контроли одређених ресурса;
3. лош менаџмент;
4. проблеми у комуникацији;
5. структура;
6. лични сукоби;
7. карактер личности и
8. разлике у моћи и статусу.

Професор Суботић указује на то како се у политичком процесу конфликти могу поделити на функционалне и дисфункционалне и да се њихово управљање састоји из три елемената¹⁷⁾:

- стимулисање;
- смањивање и
- решавање.

Да би се дошло до решавања конфликтне ситуације у политичкој сфери потребно је да постоји политички дијалог (наравно и у свим осталим сферама је неопходно постојање дијалога).

Проф. Ђуро Шушњић бавећи се дијалогом каже да је дијалог *разговор двојице или више слободних људи, који хоће да размене ставове о за њих важном питању, на које дају различите одговоре, како би, у равноправним условима, дошли до одговора којим би обојица, или сви били задовољни.*¹⁸⁾

Политичког дијалога нема тамо¹⁹⁾:

1. где је мерило истине моћ;
2. где се политичке одлуке доносе у уским круговима политичких елита;
3. где се грађани претварају у масу;

16) Исто, стр. 482.

17) Исто, стр. 483.

18) Шушњић, Ђуро, *Дијалог и толеранција*, Чигоја штампа, Београд, 1997, стр. 14.

19) Уљаревић Далиборка, "Значај и улога толеранције у демократском друштву", *21 Прича и демократији*, група аутора, стр. 23-35, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005, стр. 27.

4. где не постоји сарадња између грађана и где их не повезују универзалне вредности: слобода, равноправност, солидарност, пријатељство, љубав;
5. где се подстичу верски, национални, расни, класни и други сукоби;
6. где политичари користе право на грешку (право на грешку у политици не постоји – онај ко греша мора да одговара);
7. где политичари манипулишу грађанима;
где политичари пропагандом шире лоша осећања (завист, мржњу, пакост) и лоша стања (страх, стрепњу, панику, лукавство);
8. где се у политичком животу девалвирају речи и језик (када иза изговорених речи нема дела и значења, већ обмане и лажи);
9. где се у политици обећава, а обећања се не остварују;
10. где влада политика тлачитеља и тлачених, моћника и немоћних (и када се разговара у таквој политици се не води дијалог, већ се најчешће одмеравају лукавства, преваре, довиљивост и лажи – то је *разговор* обмањивача и обманутих) и
11. где сви говоре а нико никога не чује (то је брбљаоница, а не политичка заједница).

Наша земља се налази у једној незавидној ситуацији што се тиче конфликата. Дарко Маринковић указује на то како су земље у транзицији *доминантно конфликтна друштва*, тј. да су оне суочене са великим бројем противуречности, проблемима и нерешеним питањима. Да би се ово превазишло потребно је створити повољно друштвено окружење за развој социјалног дијалога.

Главни актери социјалног дијалога су: представници политичке власти, синдикати и послодавци, односно послодавне организације. У Србији су то: Влада Републике Србије, репрезентативни синдикати и репрезентативне организације послодаваца на националном нивоу..

Као главне препреке Маринковић наводи²⁰⁾:

- неповољну ситуацију у којој се налази национална економија праћена дуготрајном незапосленošћу и сиромаштвом;

20) Маринковић, Дарко, "Од конфликта до социјалног дијалога и стабилности у Србији", *Српска политичка мисао*, стр. 77-92, Институт за политичке студије, Београд, 1-4/2003, стр. 90.

- недовршени процес дефинисања и развоја институција плуралистичког, демократског друштва и
- недостатак демократске културе и традиције.

Да би се обезбедио социјални дијалог потребно је предузети следеће мере²¹⁾:

- потребно је јачати поверење, свест и ставове социјалних партнера о заједничким интересима;
- потребно јачати мреже и механизме социјалног дијалога на локалном нивоу;
- потребно је афирмирати и развијати механизме мирног решавања индустријских и социјалних конфликта и
- потребно је образовати социјалне партнере о социјалном дијалогу, при чему највећу пажњу треба поклонити заједничким образовним програмима.

АГРЕСИЈА

Када конфликти ескалирају у тој мери да их је немогуће решавати на било који миран начин онда долази до насилности и агресије као начина разрешавања сукоба. То се нарочито дешава ако су интереси између две стране у потпуности супротстављени, тј. да остваривање интереса једних онемогућава остваривање интереса других.

Ако су интереси мање искључиви, лакше се решавају, у супротном настаје проблем. Треба, међутим, напоменути да се агресије не јављају увек као резултат супротстављености интереса. Милосав Милосављевић прави поделу агресија на²²⁾:

1. појединачне агресије и агресије између мањих група и
2. колективне агресије.

Он указује како је супротстављеност интереса нарочито присутна код колективних агресија. Треба напоменути да је агресивно понашање само вид или део друштвених односа, тј. оно је елемент друштвених односа чија је последица и истовремено узрок других стања и односа.

21) Исто, стр. 91.

22) Милосављевић, Милосав, "Друштвени конфликти и агресије", *Социјална мисао*, стр. 7-24, Социјална мисао, Београд, 1-2/2002, стр. 15.

Примери колективних агресија су: ратови, револуције, грађански ратови, штрајкови... Примери појединачне агресије и агресије између мањих група су: убиства и телесне повреде, силеџиство, силовања, разбојништво и вандализам.

Овде ћемо указати на неке од начина на које се може решити или избећи сукоб. Пре свега треба имати у виду да људи ступају у интеракцију на два начина:

1. као подређени и надређени и
2. као једнаки међу собом.

Табела бр. 9: Конвенције помоћу којих се могу решити или избећи физички сукоби²³⁾

У интеракцији између надређеног и подређеног	У интеракцији између подједнаких
<ol style="list-style-type: none"> 1. П се уклања када Д прилази 2. П чека да Д иде први 3. П умирује Д сигналом; онда ако Д не покаже противљење узима жељени предмет 4. коришћење умирујућих сигнала (понекад захтева упорност да уклони отпор противника), једна индивидуа (Д) увек добија жељени предмет; П се стално покорав 5. један члан овог односа (Д) одбија да сарађује или игнорише захтеве других; П се стално покорав 6. једносмерна физичка "тампонажа" или избегавање П-П ствара баријеру између њих и Д 	<ol style="list-style-type: none"> 1. предмет се дели 2. први појединац који дође до предмета добија предмет (поштује се право поседовања) 3. сигнали се користе да покажу жељу за неким предметом, тај предмет углавном добија најмотивисанији појединац 4. заједничко избегавање ривала 5. заједничка друштвена "тампонажа" – обе стране ступају у односе само преко треће стране 6. заједничка физичка "тампонажа" – ривали стварају видљиве границе међу собом
<p>Д – доминантан П – подређен</p>	

Овакав начин решавања или избегавања конфликта на први поглед изгледа веома једноставан. Ово, међутим, не само да није једноставно него ће тешко довести до правог решавања социјалних конфликта. На овај начин се може само привремено ублажити конфликт или чак одложити али не и решити.

Решавање међусобног сукоба захтева један дијалог између сукобљених страна које ће заједничким договором доћи до решења које ће уклонити конфликт. Све остало је само одлагање неизбежног.

23) Hand, Latta, Judith, "Resolution of Social Conflicts: Dominance, Egalitarianism, Spheres of Dominance and Game Theory", *The Quarterly Review of Biology*, pp. 201-220, The University of Chicago Press, 2/1986, стр. 206.

ПРЕПРЕКЕ У ПРЕВАЗИЛАЖЕЊУ СУКОБА НА НАШИМ ПРОСТОРИМА

Професор Ђуро Шушњић указује на то како на нашим просторима постоје такозване *константе нашег менталитета* које се показују као сметња разумевању, поверењу и помирењу између наших народа, вера и култура. У том смислу он истиче следеће обрасце мишљења, веровања и понашања (националне, политичке и културне)²⁴:

1. *традиционализам* – То је идеологија која потомцима намеће идеје, веровања, вредности и норме њихових предака да их следе без поговора и приговора, не обазирући се на промене у спољашњој средини или унутрашњем искуству. Традиционализам представља тешку препреку у комуникацији између два народа која је могућа само под условом да се оба система схвате као отворена, недовршена и несавршена. Традиција јесте битан део културе сваког народа, али треба водити рачуна да она не постане кочница у даљем развоју друштва. Традицију треба гајити и чувати али увек треба бити отворен и према новим искуствима, јер традиционализам може бити велика препрека, како у сарадњи двају народа, тако и у развоју народа који из те сарадње може проистећи.

2. *ауторитарни менталитет* – Народи на нашим просторима су одрасли у једној ауторитарној атмосфери, како у породици као елементарној заједници, тако и у држави као политичкој организацији друштва. Тешко је очекивати да се овакав начин мишљења, веровања и понашања промени током ноћи и прерасте у демократски. Два су услова неопходна да би се држава ослободила овакве препреке а то су: демократски услов – који је остварљив и имати народ зрео за дијалогски начин мишљења, веровања и понашања – који је тешко остварљив. Наиме, лакше је у некој земљи донети демократске законе него одгојити народ у демократском духу, а без тога нема истинске демократије.

3. *политичка некултура* – Ова препрека постоји у нашем начину размишљања који се манифестује у томе да за нас постоји само *за* и *против*. Оваквом начину размишљања недостаје оно *између*. Друштвени односи су доста сложенији од овакво поједностављеног начина размишљања и све док се то не схвати увек ће

24) О томе опширније видети Шушњић, Ђуро, “Препреке на путу разумевања, поверења и помирења”, 21 *Прича о демократији*, група аутора, стр. 9-13, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005.

бити простора за сукобе. Оваква подела иако се чини логичном и практичном је веома опасна. Вебер указује на то да би политичари требало да имају три кључне особине: страст, одговорност и меру.

4. *антиинтелектуализам* – Он се манифестује у одбацавању интелектуалаца у неком друштву уместо да се они искористе зарад напретка тог друштва. На ово је лепо указао и Ј. Дучић када је рекао "Србин има природну тенденцију да све своје велике људе или поубија или унизи и да их затим опева у свом десетерцу као хероје своје нације, и најзад прогласи светитељима своје цркве."²⁵⁾

5. *предрасуде* – "Предрасуда је (позитиван или негативан) став појединаца или групе према другом појединцу или групи, који се не темељи на познавању чињеница и рационалних разлога: чињенице и разлози могу бити при руци, али предрасуде остају недирнуте."²⁶⁾ Један од најпознатијих примера предрасуда је свакако ситуација у којој се странац доживљава као сумњив и опасан без икаквог рационалног разлога, само због тога што је странац. Предрасуде се манифестују на мноштво различитих начина. Ту су, на пример, предрасуде према полу, вери, нацији, раси... Предрасуде је када се једном укорене веома тешко искоренити. Оне могу бити нападане рационалним ставовима и против њих се могу износити веома јаки аргументи, али како су оне пре свега емоционални ставови тешко их је на тај начин уклонити. Предрасуде су веома опасне јер је довољна нека мала провокација да оне ескалирају у насилне сукобе.

6. *непостојање критичког јавног мњења* – На основу бројних истраживања може се видети да се веома мали проценат јавног мњења може окарактерисати као критичко јавно мњење. Углавном се медији користе у манипулативне сврхе помоћу којих владајуће групе обликују мњење на начин на који то њима одговара. На тај начин се ствара идеологија којом се стварност представља онако како то одговара онима који владају.

Када се посматра присутност свих ових фактора на нашим просторима потребно је под хитно предузети мере које би довеле до њиховог уклањања. Уколико то не учинимо све оно што ми будемо чинили да би решили конфликте биће унапред осуђено на пропаст.

25) Шушњић, Ђуро, "Препреке на путу разумевања, поверења и помирења", 21 Прича о демократији, група аутора, стр. 9-13, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005, стр. 11.

26) Исто, стр. 11.

И НА КРАЈУ

Социјални конфликти представљају један веома комплексан социјални феномен за чије је објашњавање потребно укључити мултидисциплинарни приступ. Србија је, а уосталом и читав Балкан, у својој прошлости била сведок многобројних сукоба који су били препуни насиља, агресије и непријатељства. Уосталом то је резултирало и најновијим деобама које су се десиле на простору њене територије после 2000-те године, да не помињемо ратове који су обележили 90-те године XX века. Наши научници, али и наш народ, су сасвим добро упознати до каквих све стравичних последица може довести ескалација конфликта.

Наравно, треба напоменути да на конфликте не треба увек гледати као на нешто негативно. Њихово постојање је уједно и претпоставка постојања демократије. Демократија, међутим, не претпоставља постојање насилних конфликта који се манифестују борбом, већ пре свега постојање стања у коме сви грађани могу без бојазни изнети своје мишљење ма колико се оно разликовало од других. Стање у коме долази до сучељавања најразличитијих мишљења, па и оних најсупротстављенијих, а све зарад креативног решавања неког проблема.

То што се конфликти веома често злоупотребљавају зарад остваривања личних и политичких интереса је само разлог више да се крене ка њиховом потпуном разумевању, а све у циљу њиховог превазилажења. Најгоре могуће решење, које се на жалост веома често примењује у пракси, је да се правимо да конфликти не постоје, јер то је уједно и начин који ће довести до њихове ескалације.

Потребно је створити једну демократску атмосферу приликом разрешавања конфликта у којој ће две стране, пре свега дијалогом, доћи до решења које је прихватљиво за обе стране. Све остало значи наметање краткорочних решења која ће у најближој будућности довести до поновног активирања конфликта.

ЛИТЕРАТУРА

- Beckett, Gavin, "Модел случаја (контигенције) и појам сукладности (комплементарности) у управљању и разрјешавању сукоба", *Друштвена истраживања*, стр. 37-47, Институт друштвених наука Иво Пилар, Загреб, 1/1995.

- Маринковић, Дарко, "Од конфликта до социјалног дијалога и стабилности у Србији", *Српска политичка мисао*, стр. 77-92, Институт за политичке студије, Београд, 1-4/2003.
- Милосављевић, Милосав, "Друштвени конфликти и агресије", *Социјална мисао*, стр. 7-24, Социјална мисао, Београд, 1-2/2002.
- Митровић, Љубиша, *Творци нових парадигми у социологији*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Суботић, Драган, "Лидерство и друштвени сукоби у политици", *Политичка ревија*, стр. 477-510, Институт за политичке студије, Београд, 2-4/2007.
- Танкосић-KELLY, Тања, "Демократија и конфликт", *21 Прича о демократији*, група аутора, стр. 15-21, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005.
- Уљаревић Далиборка, "Значај и улога толеранције у демократском друштву", *21 Прича и демократији*, група аутора, стр. 23-35, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005.
- Fink, Clinton, "Some Conceptual Difficulties in the Theory of Social Conflicts", *The Journal of Conflict Resolution*, Sage Publications, pp. 412-460, 4/1968.
- Fisher, Ronald and Keashly, Loraliegh, "The Potential Complementarity of Mediation and Consultation within a Contingency Model of Third Party Intervention", *Journal of Peace Research*, pp. 29-42, Sage Publications, 1/1991.
- Hand, Latta, Judith, "Resolution of Social Conflicts: Dominance, Egalitarianism, Spheres of Dominance and Game Theory", *The Quarterly Review of Biology*, pp. 201-220, The University of Chicago Press, 2/1986.
- Шушњић, Ђуро, *Дијалог и толеранција*, Чигоја штампа, Београд, 1997.
- Шушњић, Ђуро, "Препреке на путу разумевања, поверења и помирења", *21 Прича о демократији*, група аутора, стр. 9-13, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005.

Abstract

Social conflicts are always actual theme. Every society in his history had or still has this problem. Social conflicts are always present especially in our country. Serbia is on the Balkans that always been in some kind of struggle. If we analyzed only a recent history of our country we can see that it is full with wars, fights, hostile and killings.

These all the reasons why we must be persistent in understanding of conflicts and that allow us to create a peaceful environment for ours citizens. In a middle of 20th century a new theory of studying become. That theory was the The-

ory of Social Conflict. This theory is very important for the understanding of social conflicts.

Also we must mention that social conflicts are not always something bad. They can be also useful in societies. There is no a democratic political regime without conflicts. These conflicts are conflicts when people with deferent kind of thinking trying to find out some solutions on a creative ways without using of force.

The main obstacles of overcoming the social conflicts on our territory are traditionalism, authoritative mentality, political uncultured, anti-intellectualism, prejudices and uncritical public opinion.

If we don't do something about this we can be in serous trouble because without this we cannot solve problem of social conflicts in our country. In this article we are seeking for the answers on following questions:

– Is there only one Theory of Social Conflict?

– The relationship between social conflicts and democracy?

– The relationship between social conflicts and politics?

– What are the main obstacles of overcoming the social conflicts in our country?

Резиме

Социјални конфликти представљају увек актуелну тему. Свако је друштво у својој историји имало или још увек има овај проблем. Социјални конфликти су увек присутни, нарочито у нашој земљи. Србија се налази на Балкану који се увек налазио у некој борби. Уколико анализирамо само новију историју наше земље можемо видети да је она препуна ратова, борби, непријатељства и убијања.

Ово су све разлози због којих морамо бити упорни у разумевању конфликта што ће нам омогућити да створимо мирно окружење за наше грађане. Средином XX века настала је нова теорија. Та теорија је била теорија социјалних конфликта. Ова теорија је веома важна за разумевање социјалних конфликта.

Морамо, такође, напоменути да социјални конфликти нису увек нешто лоше. Они такође могу бити корисни у друштву. Не постоји ни један демократски режим без конфликта. Ови конфликти су конфликти када буди са различитим начином размишљања покушавају да дођу до решења на један креативан начин без коришћења силе.

Главне препреке превазилажења конфликта на нашим просторима су традиционализам, ауторитарни менталитет, политичка некултура, антиинтелектуализам, предрасуде и некритичко јавно мњење.

Уколико не урадимо нешто поводом овога можемо бити у озбиљној невољи због тога што без тога не можемо решити проблем социјалних конфликта у нашој земљи. У овом чланку ми трагамо за одговором на следећа питања:

Да ли постоји само једна теорија социјалних сукоба?

Веа између социјалних конфликта и демократије?

Веа између социјалних конфликта и политике?

Које су главне препреке превазилажења социјалних конфликта у нашој земљи?

Misa Strojadinovic

FROM THE THEORY OF SOCIAL CONFLICT TO SOCIAL CONFLICTS AND THEIR SOLUTIONS

Summary

Basic objective of this article is to present complexity of social conflicts. Author of the text used the Content Analysis as the main method for elaboration of different approaches to this problem. It was the middle of 20th century when the most significant research on this subject was developed. The author also attempted to present relationships between social conflicts and politics and between social conflicts and democracy. Social conflicts are often misused for purpose of achieving personal or political interests. The author also presented that social conflicts are not necessarily something bad, as there is no democracy that doesn't allow conflicts. These conflicts are the conflicts in a way of thinking and not the conflicts that manifest themselves in the form of the war, hostility and violence.

The main point of this article is in showing dialogue as the main method in resolving social conflicts. That method should bring two opposite sides to the solution that could be acceptable to both of them.

Key Words: the Theory of Social Conflict, social conflicts, social conflicts and democracy, social conflicts and politics, Serbia

Овај рад је примљен 2009. а прихваћен за штампу на састанку Редакције
..... 2009. године.